

publikaties

verre na nog geen aanleiding tot tevredenheid. De positie van het Nederlands in Frans-Vlaanderen is nog altijd minuskuul en is vaak slechts te ontdekken met een vergrootglas. In het Noorderdepartement wordt de taal van een naaste buurland in het m.o. nog altijd niet aangeleerd door zelfs maar 1 % van de leerlingen die daarvoor in aanmerking komen. In welk grensgebied in West-Europa zou zo'n toestand bestaan? Er is waarachtig niet alleen voor taalpolitici werk aan de winkel, maar ook voor Europa-politici.

Erik Vandewalle

Frans-Vlaanderen.

Alleen genegenheid maakt de mens in staat om z'n medemensen, een volk of een land adequaat te begrijpen en te benaderen. Zo zijn Jozef Deleu en z'n mede-auteurs aan dit boek: André Demedts, Frits Pittery en Erik Vandewalle, beslist geschikte mensen op wie een beroep gedaan kon worden om dit deel van de Nederlanden in een heerlijk fotoboek dicht bij het Nederlandslezende publiek te brengen, bezielend als ze zijn door een jarenlange sympathie voor Vlaanderen in Frankrijk.

Wat V. Celen jaren geleden in z'n bescheiden boekje „*Frans-Vlaanderen in woord en beeld*” (VTB, Antwerpen, - Sanderus, Oudenaarde) heeft proberen aan te bieden, is in dit boek uitgegroeid tot een veel grootser werk: niet direkt toeristisch, want de zwart-wit foto's zullen voor sommigen lang niet zo aantrekkelijk zijn als de kleurenweelde van het pas verschenen „*Nord - Flandre - Artois - Picardie*” (Editions Sun, Parijs), maar realistischer en veel omvatter. Foto's die niet in de eerste plaats alle hemelse heerlijkheden bij elkaar brengen, maar het

echte land laten zien, met z'n lelijkheid en schoonheid tegelijk, met z'n eigenheid vooral (afgezien van de overigens mooie foto op de flap, die ook ergens aan de overkant van de Zomme genomen had kunnen worden...); foto's als weergave en spiegel van het volk dat er woont en leeft, dat een fel bewogen geschiedenis achter de rug heeft van dwaze grenswisselingen, van oorlogen en verwoestingen, van armoe maar ook van ongehoorde kunstzin, van verbondenheid met de overige Nederlanden en van opgedrongen en uiteindelijk aanvaarde vervreemding. Dat alles ligt in die foto's te kijk, met daarnaast de tekst die behalve het tragische van van de geschiedenis en van vergane grootheid, ook het hoopvolle aan het licht brengt van een typische werkkraft, van het actiefste deel van Frankrijk, met hier en daar een sprankel trouw aan z'n eigenheid, meestal onbewust dan, maar dat soms als nergens anders in de Nederlanden een trots jawoord blijkt te zijn op het imperatief van Gezelle „Wees Vlaming dien God Vlaming schiep”.

André Demedts is in z'n Woord Vooraf zoals gewoonlijk onovertroffen, geestdriftig en rustig tegelijk. Als hij over Frans-Vlaanderen schrijft is hij altijd lezenswaard, bezielend en vooral toekomstgericht: het bevat ook telkens iets nieuws. Hier het inspirerende voorstel om ooit eens te komen tot een Nederlandse cultuurraad voor alle Nederlandsprekenden in Nederland, België en Frankrijk.

Jozef Deleu heeft vanzelfsprekend het grootste aandeel van de inhoud op zich genomen. Het is de gekorrigeerde en hier en daar merkkelijk aangevulde wederuitgave van het werk „*Frans-Vlaanderen*” dat hij vroe-

ger samen met Frits Niessen aan het licht gegeven heeft (Van In, Lier). De aanvulling bestaat niet alleen in de nu bijgevoegde afbeelding van boeken, strijden, de Frans-Vlaamse tijdschriften, markante figuren of boeken, maar vooral in wat sinds 1968 nog meer gebeurd is in en voor Frans-Vlaanderen. De korrekties bestaan vooral in enkele zuiverder nuanceringen. Deze tekst is helemaal geen dubbelganger van Verbekes klassieke studie *Vlaanderen in Frankrijk* die vooral de Vlaamse strijd en wederopleving als onderwerp heeft. Deleu's tekst benadert Frans-Vlaanderen meer op algemeen cultureel (vooral artistiek) en sociologisch vlak, zonder de strijd en inspanningen, mislukkingen en hoop voor het behoud van de eigen taal te vergeten. Deleu gaat niet terug naar de Frankische nederzettingen om dit stuk Frankrijk tot de Nederlanden te laten horen, maar laat het blijken uit z'n eerste hoofdstuk „Niet als een vreemdeling”, waarin hij de indrukwekkende rij ontdekkingsreizigers (Rubroek en Ogier van Busbeke) dichters en schrijvers (Pieter de Schilder en Petrus Dathenus) anonieme scheppers van bouw- en beeldhouwkunst door de eeuwen heen, en vooral de merkwaardige galerij schilders laat defileren. Want de meesten onder hen hebben hun Nederlanderschap op een of andere wijze tot uiting gebracht, soms uitdrukkelijk zoals in de Laus Flandriae uit de twaalfde eeuw, soms door de aard van hun kunst of letterkunde. Dat valt vooral op zelfs bij de zuidelijkste schilders als Bellegambe, Gossaert of Watteau. Dat wordt met trots bevestigd door de jongere generaties met M. de Vlaeminck, M. Gromaire, H. Matisse, A. van Hecke, J. de Zitter of E. Dodeigne (deze laatste als beeldhouwer dan) die

hun Vlaming-zijn doorgaans niet onder stoelen of banken steken, maar krachtig verkondigen, die soms onze taal spreken en aan hun kinderen Nederlandse namen geven. Zelfs op muzikaal gebied is deze streek vruchtbaar geweest sinds Hucbald en Dufay, via Lalo, Messiaen en Rousset tot de Nederlands sprekende en voelende Maxime Dumoulin toe. Edmond de Coussemaker van zijn kant was een uitstekend kenner van deze kunstak, terwijl Kamiel Looten en Paul Hazard baanbrekers geweest zijn op het gebied van de vergelijkende literatuurwetenschap. Nederlandse auteurs behalve De Swaen en Maria Petyt heeft Frans-Vlaanderen maar weinig gekend, al zijn Gantois', M. Janssens en Despichts hedendaagse geschriften niet zonder waarde. Vlaamsgezinde Franse letterkunde daarentegen is vrij hoogstaande bij Charles de Croocq, maar vooral bij M. van der Meersch en de nog levende en actieve E. Looten. Deleu had ook naast Meyerus wetenschapslui als Clusius of Delobel van Rijsel (die in het Nederlands uitgaf) kunnen laten aanrukken, maar hij heeft meer als voldoende aangetoond dat deze landen op geestesgebied tot op heden tot de Nederlanden horen. De samenvatting van de strijd voor het behoud van de eigen taal vanaf Andries Steven tot en met de jonge en veelbelovende Michiel de Swaen-kring is keurig meegevallen, al zit er naar mijn gevoelen een tikkeltje teveel kritiek in aan het adres van de overigens hooggeprezen J.M. Gantois. Mijn mening is dat Gantois' zgn. „onfrisse ideeën” uit de oorlogsjaren wel een paar konformistische trekjes vertonen, maar dat de staatsnationalistische, Jakobijnse, taalimperialistische ideeën die in bepaalde Franse milieus nog niet verdwe-

nen zijn zeker stukken „onfriser” genoemd kunnen worden; dat ook z'n invloed na de oorlog met z'n *Notre Flandre*, ondanks z'n soms wat scherpe, onvriendelijke toespelingen, groter was en misschien nu nog invloedrijker aan het worden is als Deleu het hier voorstelt. Ik meen ook niet dat de onenigheid met het Waregemse comité ooit zo zwaar doorgewogen heeft: iets wat ik tijdens m'n enkele bezoeken aan hem, waarbij ik geen blad voor de mond nam, toch heb mogen ervaren. Maar dat is vanzelfsprekend een persoonlijke opvatting die niet meer waard is als wat ze kan zijn. Overigens heeft Deleu het belang en de invloed van het Waregemse comité en van z'n levenswerk *Ons Erdeel* (en nu ook *Septentrion*) beslist niet over het paard getild. Het centrale stuk van dit boek, voor velen misschien het belangrijkste, is de prachtige verzameling kunstfoto's van Paul van den Abeele: echte documenten. Hun grote waarde is hun keuze en hun originaliteit. Ieder van ons zou natuurlijk weer een eigen keuze gemaakt hebben, maar het is merkwaardig hoe Van den Abeele, van wie ik vermoed dat hij totnogtoe weinig Frans-Vlaanderen als fotograaf bezocht had, oog gehad heeft voor dat waarmee hij ons via het oog met deze streek in betrekking kon brengen. Wondermooi zijn bijv. het interieur van Wemaarskappel, de St.-Mulderskapel tussen de bomen en in het eenzame veld, het van een nieuwe gezichtshoek uit geziene puin van de vroegere abdij der abdijen: Sint-Bertijns: een van de vroegste en belangrijkste kultuurhaarden van de Nederlanden, het mistige gezicht op molen, kerk en stadhuis van Steenvoorde (al kon dat ook uiterst zonnig uitgevallen zijn), het mid-

deleeuws aandoende uitzicht op het allerrustigste Ochtezele, waarvan de naam al één en al poëzie is), de vreemd mooie kerktoeren van Ariën aan de Leie, het wonderbaarlijke landschap met kapelruïne van de Sint-Lodewijksberg bij Guémy, kaap Zwartenes in al z'n grilligheid (en zo vlak bij de deur), het innemende beeld van Kleofas met haar kinderen uit Abbeville, de charme van zowat de meest Vlaamse marktpleinen ter wereld in Atrecht. Daartegenover in een gewild schrill contrast: de lelijkheid van Bruay, de slumpachtigheid van Denain, de onbeschaamde vuilheid van melaatse Rijselse huizen, het misbaksel van het Rijselse oorlogsmonument met de veelzeggende punt (omdat „France” onverwacht door „paix” vervangen moest worden...). Erik Vandewalle blijkt beslist geen vreemdeling te zijn in dit Frans-Vlaamse land en probeert op een lofwaardige wijze z'n geestdrift of afkeer sober uit te drukken. Z'n tekst staat verder vol waardevolle wetenswaardigheden, niet alleen van wat je in de foto niet mag vergeten te ontdekken, maar vaak ook van wat vlak in de buurt nog te zien is of gebeurd is: bijv. de onderschriften bij de foto's van Abbeville en Heusden of Alette, om maar één voorbeeld te vermelden. Een paar verschrijvingen wel of een kleine vergissing: zo stond de Grote God van Terenburg niet boven aan de gevel van het centrale portaal, maar van het zuidportaal zodat het, gepolykromeerd als het toen nog was, in volle glans geschitterd moet hebben in de zomerse middagzon. De gene die Pittery Eustache de Saint Pierre noemt en die Vandewalle de naam geeft van Eustachius van Sint-Pieter is niet alleen in die tijd zeker nog een

publikaties

Nederlandssprekende geweest, maar zal hoogstwaarschijnlijk Eustachius van Petresse geheten hebben, de vroegere naam voor de huidige wijk Saint-Pierre bij Kales. Beide vrienden zullen me deze kleine vitterijen wel willen vergeven, want ik hoop dat niemand daaruit zelfs zou durven vermoeden dat de onderschriften bij de foto's niet propvol nauwkeurige en opmerkenswaardige aanwijzingen staan. Geregeld ook komt hier Vandewalles eerlijke aandacht tot uiting voor de menselijke aardrijkskunde: achterstelling van het gewest door Parijs, gemis aan milieuhygiëne, contrast tussen heerlijke kunstgebouwen en foelieijke nieuwbouw...

We kennen Pittery's „*Steden uit Frans-Vlaanderen*” al uit z'n gewaardeerde bijdragen in *Ons Erfdeel*. Gewaardeerd en terecht. Er bestaat ongetwijfeld niets beters, zeker ook niet in het Frans, over de streek en de behandelde steden, waarvan heel wat met verwondering en bewondering ontdekt en vertaald werd door Jozef Tillie voor de plaatselijke weekbladen. Ook uit deze beschrijvingen blijkt maar al te duidelijk dat de naam Franse Nederlanden helemaal geen gril is of het zinloze uitvindsel van

een of andere dromer. Ze zijn overduidelijk een voortzetting van de overige Nederlandse steden en landschappen uit Noord en Zuid, vooral inzake bouwstijl, museums, werkkraft en natuurlijke gerichtheid. Ongelooflijk is de schat aan Hollandse en Vlaamse schilderkunst die in Rijsel (na Parijs zowat het rijkste museum van Frankrijk), Duinkerke of Sint-Omaars te bewonderen valt. Pittery vertelt ook heel nauwkeurig de geschiedenis van de Frans-Vlaamse steden met een biezondere aandacht voor hun weerstand tegen de opdringende Franse overheersing en hun nauwe banden met vorsten en volk van Vlaanderen en de Nederlanden. Zelfs merkwaardige feiten uit de algemeen Nederlandse geschiedenis, zoals de Beeldenstorm en Willem van Oranjes nationale strijd tegen de Spaanse dwingelandij kunnen niet zonder die zuidelijkste Nederlanden geschreven worden. Jammer dat Pittery geen gelijk heeft als hij veronderstelt dat Hondschote nog z'n Zuidmolen bezit. Op een ander gebied kan ik het ook niet met hem eens zijn. De naam Kales is beslist geen „maaksel”: het is nog hendaags Frans-Vlaams, net zo goed als Dowaaï, Sint-Omaars,

Ariën of Kamerijk. Ook heel wat andere Nederlandse namen zijn beslist geen maakwerk van J.M. Gantois. Al in 1887 schreef Johan Winkler in z'n „*Oud Nederland*” over Bonen, Bapalmen, Roodebeke (Roubaix) en zelfs Wynen (voor Guines)... Jammer genoeg haalt Winkler geen bewijzen aan van wat hij „deze dietsche namen en naamformen” noemt (blz. 231).

Mag ik tot slot even toegeven aan m'n kittelorigheid tegenover enkele gallicismes die in de teksten vermeden hadden mogen worden: objektieven (voor doelstellingen), rekonversie (omschakeling), pollutie (milieuvervuiling)... Maar die kleinigheden verzinken in het niet als we dit kostbare boek in z'n geheel doorkijken en doorlezen: mochten veel mensen het als geschenk voor zichzelf en/of voor anderen aanschaffen, voor taalgenoten en voor buitenlanders, zodat Frans-Vlaanderen hierdoor wat meer de aandacht krijgt in de wereld die het ten volle verdient.

C. Moeyaert

Jozef Deleu, *Frans-Vlaanderen*, met foto's van Paul van den Abeele en teksten van Frits Pittery en Erik Vandewalle. Met een Woord Vooraf door André Demedts. Uitgeverij Lannoo, Tielt en Utrecht. Prijs: 385 BF - f 27,90.

NOORDSTARFONDS

V.Z.W.

steunt voortdurend het Vlaamse kultuurleven
U kunt hieraan meehelpen
door U te laten verzekeren bij
de Vlaamse verzekeringsmaatschappij

«De Noordstar en Boerhaave»

Groot-Brittanniëlaan 121, 9000 Gent, tel. 09/25.75.15